

ПРОПОЗИЦІЙНО-ДИКТУМНИЙ ТИП МОТИВАЦІЇ НАЗВ ПТАХІВ У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

THE PROPOSITIONAL-DICTUM TYPE OF MOTIVATIONAL STATEMENT OF BIRD NAMES IN GERMAN AND UKRAINIAN

Мелех Г.Б.,

orcid.org/0000-0003-3597-7359

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри німецької та французької мов та методики їх навчання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена одному із типів мотивації у назвах птахів, а саме пропозиційно-диктумному. Орнітоніми мають глибоку змістовну наповненість, є важливими засобами декодування мовної картини світу німецького та українського етносів. Для порівняльного аналізу обрано дві мови – німецьку та українську. Найважливішими мотивами для такого типу мотивації є голос птаха, його зовнішній вигляд, місце гніздування та особливості поведінки. В орнітонімах поєднана внутрішня семантика назв птахів із фрагментами знань про позначуване, базуючись на логічно-психокогнітивних структурах етносвідомості.

Дослідження виконано у ключі сучасного лінгвістичного напрямку, а саме когнітивної ономазіології, тобто створення назв птахів розглядається з позицій етнотворчості, об'єктивних та суб'єктивних факторів. У дослідження не включені ті назви, які перейняли мотиваційну основу від латинської наукової назви, бо це не сприятиме увиразненню національного характеру номінації. Деякі назви на сьогодні рідковживані, проте саме вони є свідченням ексклюзивного характеру етносу, вираженого у його креативному потенціалі у називанні рослин, птахів, топонімічних об'єктів тощо.

Основними мотивами у назвах птахів є іменники, проте серед мотивів виявлено також дієслова на позначення звучання та руху, серед прикметників найчастіше використані назви кольорів. Серед мотивів номінації виокремлюємо такі тематичні групи як голос, зовнішній вигляд, колір, місце проживання, час, харчування, особливості поведінки. Мотивація на основі голосу здійснюється на базі звуконаслідування та відтворення окремих звуків. У зовнішньому вигляді акцентовані окремі частини тіла птаха, також використано порівняння на основі предметів одягу. Найбільш розгалуженою є тематична група за особливостями поведінки, яка включає спосіб життя та активність, рухливість, шлюбний період, полювання, форму гнізда тощо.

Ключові слова: мотивація, пропозиційно-диктумний, орнітонім, мотивема, народна етимологія.

The article is devoted to one of the types of motivational statement in the names of birds, namely, propositional-dictum. Ornithonyms have a deep semantic content and are important means of decoding the linguistic world view of the German and Ukrainian ethnic groups. Two languages were chosen for comparative analysis – German and Ukrainian. The most important motivators for this type of motivational statement are the bird's voice, appearance, nesting site and behaviour pattern. The ornithonyms combine the internal semantics of bird names with pieces of knowledge about the significate, based on the logical and psychocognitive structures of ethnoconscious.

The study is carried out in the way of the modern linguistic direction, namely cognitive onomasiology, i.e. the creation of bird names is considered from the perspective of ethnocreation, objective and subjective factors. The study does not include those names that have adopted the motivational basis of the Latin scientific name, as this would not contribute to the pointing of the national character of the nomination. Some of the names are rarely used today, but they are evidence of the exclusive nature of the ethnic group, expressed in its creative potential in naming plants, birds, place names, etc.

The main motives in the names of birds are nouns, but among the motives we also found verbs denoting sound and movement, and among the adjectives, colour names are most often used. Among the motives of nomination we distinguish such thematic groups as voice, appearance, colour, place of living, time, food, and behaviour pattern. Voice-based motivational statement is realized on basis of sound symbolism reproduction of separate sounds. Certain parts of the bird's body are pointed the appearance, and also comparison based on article of clothing is used. The most extensive is the thematic group on behavioural pattern, which includes way of living and activity, mobility, mating season, hunting, nest shape, etc.

Key words: motivational statement, propositional-dictum, ornithonym, motive, folk etymology.

Постановка проблеми. Процес дослідження мотивем орнітонімів базується на принципах антропоцентризму (мотиваційні ознаки на основі відношень асоціації, трансформації тощо вербалізуються у конкретну лексему), детермінізму (вплив на вибір мотивами екстралінгвістичних чинників, культурно-історичних, соціальних та ментально-психологічних факторів), системності (адже вмотивованість виражає епідигматичні відношення), аксіологічності (оцінка відіграє вирі-

шальну роль у мотивах на основі зовнішнього вигляду, частково це стосується ономапоєї), динамічності (розвиток мови є одним із важливих чинників творення синонімів серед назв птахів, типологічності (для дослідження обрано дві мови, що сприяє увиразненню образу денотата як об'єкта мотивації).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найпершими дослідниками назв птахів в українській мові були Верхратський І.

та Шарлемань М. Мотиваційні основи назв птахів в українській мові досліджував Шило Т.Ф. Серед дослідників назв птахів в українській мові можемо виокремити також Фесенко Г.В., Бокотєя А.А. Основними дослідниками орнітонімів у німецькій мові були як давні – Турнер В, Науманн Й.-Ф., Суолаті Г, Райхелов А, так і сучасні науковці – Бертау П, Генніке Р.-К., Цінко Х. тощо. Німецько-українські паралелі у своїй дисертації досліджувала Дробаха Л.В.

Постановка завдання. Ініційоване дослідження є ще одним шаблем до створення психологічного портрету німців та українців, беручи за основу назовницький потенціал обох націй, що становить актуальність запропонованої статті. Відповідаючи на питання про доцільність дослідження здавалось би неактуальних на сьогодні народних назв, висновуємо, що таке дослідження значною мірою є тим ключем, який слугує для декодування сучасніших назв. Одним із завдань нашого дослідження є виокремлення пріоритетних мотивів у німецькій та українській етносвідомості, зокрема у назвах птахів. Надзвичайно складним завданням для дослідника постає питання виявлення впливу наукових назв на народні. У своєму дослідженні ми намагалися уникати тих назв, які мають спільний з латинською мовою мотив, адже прагнемо зобразити творчий потенціал у назвотворчості з опертям на особливості етнопсихології, тому йдеться не лише про запозичення спільної фонетичної оболонки, як от *turtur auritus* – *Turteltaube* – *туркавка*, але і самого мотиву, наприклад, *caprimulgus* – *Ziegenmelker* – *козодій*. Ще важчим завданням видається проблема розмежування германських та слов'янських мотивів орнітоназв, виходячи із взаємозв'язків обох груп народностей, зокрема враховуючи торгівлю птахами, коли разом із реалією запозичувалась і назва чи мотив номінації. За твердженням Суолаті Г. переміщення мотивів назв птахів всередині германського мовного простору не зафіксовано [5, 15].

Виклад основного матеріалу. Для аналізу ми залучили 160 таксономічних одиниць, реалізованих у 380 німецьких та 420 українських назвах птахів. Вибірка в українській мові зроблена за книгою «Анотований список українських наукових назв птахів фауни України» [2], а назви птахів у німецькій мові виокремлені за книгою «Die deutschen Vogelnamen. Eine wortgeschichtliche Untersuchung» [5]. Ми зафіксували мотивами на основі акустичних, хроматичних, аліментарних, локальних, хронологічних характеристик,

а також відносно особливостей їх поведінки та форм облаштування гнізда. Кожна з цих ознак утворює матрицю, за якою в обидвох мовах утворені орнітоніми. Для аналізу обрано ті назви, які не мають латинського мотиву, оскільки такий мотив вважається запозиченим, а не створеним на національній основі.

Мотивацію розуміємо як «фіксацію усвідомленого мовцем зв'язку форми і змісту лексеми у зіставленні із явищами мовної та позамовної дійсності» [3, 91]. Підсвідомість людини діє таким чином, що залучаючи до сприйняття предмета різні органи чуттів, формує єдиний образ із переважанням 1–2 ознак, які, на думку номінатора, якомога точніше його характеризують. У нашому дослідженні маємо всі підстави вважати мотивологію маргінальним явищем, оскільки спостерігаємо переплетення фонетичної мотивованості (ономатопея), лексичної (семантичний рівень) і частково структурної (де морфемі можуть бути визначниками мотиву). У своєму дослідженні ми дотримувались певного алгоритму дій при аналізі мотивом орнітонімів, який включає такі етапи: визначення вербального виразника внутрішньої форми слова, тобто мотиваційної ознаки, уточнення лексичного мотиватора, фіксування класифікаційної ознаки та мотиву номінації за суміжністю, функціональністю, подібністю тощо, встановлення когнітивно-ономасіологічного типу мотивованості та порівняльна характеристика сукупності мотивів у досліджуваних мовах. Загалом мотив можна розглядати завжди з двох позицій: кількості та якості, які характеризують внутрішню форму слова.

Припускаємо, що першими номінаторами птахів були мисливці та торговці птахами, оскільки окрім естетичного призначення птахи мали доволі практичне значення у житті людини. В українській мові після тривалого впливу інших мов триває процес відновлення народних назв у статусі офіційних. 52% назв птахів у німецькій мові залишаються незмінними, починаючи від їх перших фіксованих описів, зокрема *Stockente*, *Pfeifente*, *Steinadler*, *Fischadler*, *Uhu*, *Feldlerche* тощо.

Народне уявлення про птахів подекуди повністю проігнорувало наукову ієрархію родів та видів. Це чітко можна простежити на основі німецької мови, до орнітоніми – це переважно композитні утворення із основним компонентом-видовою назвою, яка може бути абсолютно різною для одного і того ж птаха: *Callandrella cinerea* (жайворонок малий) – *Heidenlerche*, *Heidennachtigal*.

Назви птахів мають доволі давнє походження, про що свідчить наявність у їх складі архаїзмів, тлумачення яких виявляємо за допомогою етимологічного словника, наприклад *гуменник* (гумно), *чупак* (чупкати), *галка* (гал – чорний), *кожара* (кожа– шкіра), *жидик* (жид), *половик* (половий – іржасто-рудий), *чуприндій* (чуприна), *мартівник* (март), *ветригузка* (гузно), *перкун* (перкатий), *арматка* (арматний), *в'юрок* (в'юрковатий), *Mohr* (Mohr), *Morolt* (комічний персонаж), *Kauz* (Küze).

При номінації птахів органи чуттів залучені в різному обсязі: найбільш задіяними виявилися зір та слух, частково використано нюх, з огляду на специфіку об'єкта називання практично не використовується смак (окрім назви *поганка* та *Tafelente*), абсолютно відсутні назви за дотиком, оскільки на відміну від рослин [1, 305], людина безпосередньо не контактує з птахами, особливо дикими, тому не може відобразити в назві свої тактильні відчуття.

Предикатно-аргументна мотивація базується передовсім на метонімічних перенесеннях, які передбачають прямий зв'язок між номінованим та зоною правдивої інформації. Предикатна мотивація презентована декількома формами, зокрема вербоїдами, більшість із них мають звуконаслідувальний характер, узагальнені інтегральною семою «звучати» або частково відтворювати послідовність звуків, які видають птахи. Крім того вербоїди представлені іншими інтегральними семами «рух» та «харчування».

Важливою ознакою мотивації назв птахів є акустична характеристика, виражена різною голосовою інформацією переважно звуконаслідувального чи близького до нього характеру. Звуконаслідувальні утворення звучать в усіх мовах схоже чи однаково без прив'язки до ступеня спорідненості мов, оскільки йдеться про елементарні мовні паралелі, тому логічно, що найбільше збігів знаходимо у мотиваторах-звуках [6, 4]. Навіть не спостерігаючи за птахом візуально, людина могла номінувати його за співом. Мотивами звучання можемо умовно поділити на звуконаслідувальні (безпосереднє відтворення звукового набору голосу птаха, тобто ономапопея) та звукоописові (на вербальній основі). Звукова орнаментика у назвах птахів обох мов виткана у розгалужену мережу звуконайменувань різного діапазону, вибудовану на вербальній основі, представленій так званими *verba sonandi* – цівкати (*цівкун*), ругати (*ругач*), крумкати (*крумкач*), свистіти (*свистунок*), тріщати (*тріщук*), гукати (*гукувало*), квакати (*квак*), туркотіти (*турок*), дзвеніти (*дзвонець*), цвірко-

тіти (*поцьвірок*), крякати (*крякушка*), тріскотіти (*трускунець*), горлати (*горлач*), квичати (*квич*), тиркати (*тиркута*), тринькати (*потринькач*), верещати (*верещайка*), цокати (*цокалка*), скирготіти (*скиргун*), дудіти (*дудак*), говорити (*гова*), клацати (*кленцак*), сипіти (*сипуха*), йойкати (*йойчик*), соловити (*соловейко*), галасувати (*галас*), фльокати (*фльокер*), квікати (*квік*); *schnirren* (*Schnirring*), *singen* (*Singdrossel*), *pfeifen* (*Pfeifente*), *knacken* (*Knäckente*), *piepen* (*Pieperwaldsänger*), *jauchzen* (*Jutzeule*), *schellen* (*Schellente*), *knarren* (*Wiesenknarren*), *schnarren* (*Heckschnarr*), *knippen* (*Knipper*), *lachen* (*Lachweihe*), *spotten* (*Spottvogel*), *wispern* (*Wisper*), *quetschen* (*Quetsch*), *schnarchen* (*Schnarchkauz*), *plompsen* (*Plompert*), *rufen* (*Rufer*), *krähen* (*Krähe*), *wiehern* (*Wieherspecht*), *schreien* (*Schreiadler*), *finken* (*Finken*), *quaken* (*Quakreiherr*), *stottern* (*Buschstotterer*), *lümmeln* (*Lumme*), *ratschen* (*Ratsch*); сполученні окремих звуків – тюв (*тювик*), люр (*люрик*), шув (*шувак*), чер (*черніма*), чок (*чок*), щик (*щикач*), бугу (*бугайчик*), шпінь (*шпінька*), джер (*джерджора*), яч (*ячик*), киг (*кигунка*), лулу (*Lurlen*), уху (*Uhu*), лум (*Lumme*), фіт (*Fitis*), зілп-залп (*Zilpzalp*), кауз (*Kauz*), зіс (*Zisele*), гіт (*Gitvogel*), швірл (*Schwirl*), спатз (*Spatz*), гага (*Gagag*). Усі ці семантичні нюанси мотиватора-вербоїда розмежовані за якісними акустичними критеріями – висота звуку, інтенсивність, тембр, та кількісними – тривалість, полі-, моно- чи какофонія. Крім того серед ономапопних мотивів ми виокремили парні повтори (*Hupphupp*, *Häher*), а також звуки для приманювання птахів (*Zipammer*, *Hütig*, *Hulle*, *Bille*, *Schill*). Щодо механізмів утворення ономапопних орнітонімів, можна простежити механізм артакції (наближення до відомого кореня) – грицик, Трієл; прояви неканонічних фонетичних процесів – фірлюлюк, Lurlen.

Для мотиву зовнішній вигляд важливим є колір, форма та розмір цілої особини чи окремих частин тіла. У зовнішньому вигляді прикметною ознакою є оперення на голові у формі чуба (*чубак*, *чубар*, *чаприндій*, *шандарик*, *рибалочка-чубань*, *чортлопих*, *Haubenlerche*, *Haubentaucher*, *Schopfalk*) або вух (*Ohrenlerche*).

В назвах на основі частин тіла птахів найчастіше використано порівняння як засіб мотивації. Основою порівняння стали такі сома-тизми: хвіст, (*Seidenschwanz*, *Schwanzmeise*), на думку носіїв мови має часто форму гострих предметів (*Gabelschwanz*, *Stachelschwanzsegler*; *голкохвіст*, *шилохвіст*, *шилохвостуця*), дзьоб (*Säbelschnabler*, *Dickschnabel*, *Scherenschnäbel*, *шилодзьоб*, *серподзьоб*, *грубодзьоб*, *крижодзьоб*),

шия (*Naterhals*), крила (*серпокрильниця, серпик*), воле (*волювах*). Інколи мотивом обрано зовсім не пов'язані із птахом артефакти, як от предмети гардеробу – *галстучник, Mantelmöve, Bukhose, Priestergürtel, Kragenente*.

Одним із перших мотивів, які людина сприймає при погляді на об'єкт номінації, є колір, особливо яскравий. Загалом зафіксовано 99 назв з опорою на колір, із них 34 вказують на окремі частини тіла, інші окреслюють колір всієї особини. Найбільшу увагу привертає колір горла чи воле, колір, який найбільше впадає в вічі, очікувано, червоний та його різновиди. Серед мотиву кольору є два різновиди: все забарвлення птаха (*зеленяк, Grünspecht*) або окремої частини тіла, яка вирізняється на фоні всього окрасу (*білогрудка, Rotschwanzige*). Комбінованими можемо вважати перехідні кольори за ознакою плямистість (*рябець*), строкатість (*Buntspecht*).

Життя птаха – це його первинні потреби, передовсім гніздування та харчування. Гніздування передбачає місце поселення пташини та форму гнізда. Чинник місця вказує на локус проживання чи гніздування птаха, а також характер біогеоценозу відповідної особини. Просторова мотивація поділяється на декілька груп, а саме:

– наземні екосистеми: очерет (*очеретянка*), скеля (*скальчак*), борозна (*нідборозна*), лози (*лозиняк*), пустир (*Heidenlerche*), камінь (*кам'янка, Steinkauz*), трава (*травничок*), гумно (*гуменник*), полонина (*полонинка*), пісок (*нісочник, Sanderling*), дупло (*дупляк, Hohlenbrüter*), дорога (*принупень*), копа (*нідкіпка*), дерево (*смеречнюк, Baumfalkе*), яр (*пояружник*), луг (*луговиця, Wiesenschmäzter*), поле (*Feldsperling*), чагарі (*халабудничка*), ліс (*Waldschnepe*) тощо;

– водні екосистеми: вода (*водняк, Wasserstelze*), море (*морянка, Meeramsel*), річка (*Flussseeschwalbe*), берег (*берегізка, Uferläufer*), болото (*болотянка, Sumpfhuhn*) тощо;

– рукотворні об'єкти: стріха (*нідстрішник*), вежа (*Turmschwalbe*), мур (*мурівка*), тин (*тинівка*), могила (*могильник*).

Власні назви місцевостей практично не презентовані у назвах птахів, окрім трьох номенів – *карпатка, Rheinvogel* та *Alpenkrähe*. Невиключено, що народна етимологія допускає інколи хибні трактування назв, частково через зовнішні фактори, наприклад *Meeresschwalbe* – це птах, який не гніздиться на морі, а на березі озера, така колізія у назві виникла через те, що внутрішні озера у народному говорі прийнято називати морем [4, 129].

Значно менше розвинена в актах номінації птахів темпоральна архітектоніка, мотиви виражають

період прильоту, відльоту та гніздування, період висиджування потомства й представлені назвами пір року (*Frühlingsvogel, Sommerrotele, Winterrötele, Herbstkrähe, Winterkrähe*), місяцями (*Märzenente, Maivogel, мартівник*), святами (*Osterenpfeifer, Pfingstvogel*), назва *Jahresvogel* позначає птаха, який не відлітає на зиму. Хронологічні мотивами хоч і не надто чисельні у назвах птахів, проте відображають лінійні зв'язки людини та пернатих через процеси циклічності життя, символізм початку та пробудження тощо.

Птиця харчується рослинною чи тваринною їжею, що зумовлює два види мотивації: мотив-зоонім чи мотив-інсектонім та мотив-фітонім. У назвах птахів представлені такі зооніми: миша (*мишоїд, мишоловець, Mäusebussard*), ягня (*ягнятник, Lämmergeier*), краб (*крабоїд*), жаба (*жабоїд*), черв'як (*червоїд*), риба (*Fischadler, Aalgans*), змія (*змієїд, гадожер, Schlangenadler*); інсектоніми: комар (*Mückenstecher*), бджола (*бджолоїдка, Bienenfresser, Bienenfresser*), оса (*осоїд, Wespenbussard*), жук (*Käferente*), муха (*мухоловка*). Сема «харчування» пов'язана із мотиваторами-фітонімами, які є основним харчем птаха: мак (*макотряс*), омела (*омелюх, Misteldrossel*), конопля (*конопенька, Hänfling*), бук (*буківник, Buchfink*), горіх (*горіхівка, Nußhäher*), черешня (*черешенник, Kirschvogel*), ялівець (*ядлівчак, Wacholderdrossel*), овес (*вівсянка, Gerstenvogel*), шишка (*шишкар*), зерно (*Kornvogel*), ожина (*Bromhenne*), осот (*осетар*). Вербоїди харчування презентовані таким чином: кусати (*кусдереву, Kirschkernbeißer*), гризти (*костогриз*), їсти (*горохоїд*), жерти (*гадожер, Bienenfresser*), клювати (*клюїдереву*), дзьобати (*дзьобдереву*), ковтати (*ковташинець*).

Мотиваційна ознака «поведінка птаха» характеризує особливості його пересування, поведінку у шлюбний період, взаємодію з людиною та іншими об'єктами живої природи. Відповідно до цього виокремлюємо такі мікрогрупи:

– спосіб життя та активність: *нічновид, лежень, сліпух, сплюшка, зорька, дрімлюга, Nachtschatten, Nachtschwalbe*;

рухливість, пересування: *ходуличник, трясогузка, крутиголовка, чапайло, Wendehals, Wüstenläufer, Stelzenläufer, Patscherl, Storch, Läuferlerche*;

– особливості поведінки на воді: *пливак, пронурок, шурх, плющук, нирок, понур, норєць, плавунець, Haubentaucher, Wasserläufer, Tauchente, Ruderente*;

– політ: *крижень, трепетень, вітролом, гонець, кружець, борівітер, Rüttelfalke, Flughuhn*;

– пересування по дереві: *повзик, приліпка, Baumläufer, Baumkletterer, Baumkriecher*;

– шлюбний період та потомство: *зимородок, в'язь, вертигузка, покивайлик, кивайло, дрижухвіст, трепухвістка, нерозлучник, Kampfläufer, Unzertrennlische, Schüttelkopf*;

– полювання: *риболов, мишоловка, косар, рибалка, повідник, болотеник, лозник, водоріз, клюйдерезо, дереба, Krabbentaucher, Baumpicker, Würgfalk, Neuntöter, Würger, Beinbrecher, Baumhacker*;

– охайність: *гидко, чистун, Kothahn, Dreckvogel, Misthahn, Dreckfink, Mistfink, Kotfink*;

– споживання їжі: *коструба, луц, костогриз, розсадник, Roßamsel*;

– побудова гнізда: *волосянка, підскибиця, скунда, лінар, пухівка, печушок, рукавичка, Bäckföfchen, Seidenspinner, Kleiber*.

Одоративна мотивація загалом не типова для назв птахів і представлена поодинокими прикладами із негативною конотацією: *смердюх, Stinkhahn*.

Мотивація на основі народних уявлень, на відміну від наукових назв, породжує значну кількість синонімів, відношення між якими можуть дати цілком глибоке уявлення про птаха, але у жодному випадку не досягнуть семантичної тотожності. Наприклад птах *cinclus cinclus* – це птах, який гніздиться біля води (*ручійка, водяник*) на березі (*рінник*), добре пірнає (*пронурок, нурок*) з плюском у воду (*плющук, шурх*), має білі груди (*білогруд*), його основне забарвлення іржаво-рудувати (*огарка*) із білою плямою навколо очей (*білоочка*), має неістівне м'ясо (*поганка*); *numenius arquatus* – це птах великого розміру (*Schnepfenkönig*), який харчується омелою (*Misteldrossel*), видає звук шнір (*Schnarrer*) або гіт (*Gitvogel*), має серпоподібний дзьоб (*Sichler*), живе на перелогіях (*Brachvogel*), вважається передвісником погоди (*Wettervogel*), його м'ясо можна їсти навіть у піст (*Fastenvogel*).

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що орнітоніми є продуктом індивідуальної чи колективної пізнавальної діяльності, створеної в результаті перетворення емпіричних даних чи рефлекторного досвіду у вербалізований образ. Загалом можемо стверджувати, що більшість мотивів для аналізованих лексичних одиниць виявились прозорими, які можна було зчитати практично без фонових знань. За способом утворення 85% досліджуваних одиниць мають первинний характер. Найбільш представлені у номінації птахів акустичні та оптичні характеристики.

Однією з причин незбігу мотивем у різних мовах при називанні птахів є існування відмінних асоціацій щодо явищ і предметів навколишнього світу у культурологічній та мовній картині світу номінаторів. При аналізі назв птахів мало опиратись лише на лінгвістичні дослідження, важливою є також оцінка мотивації слова з боку етнографів та орнітологів. У межах одного синонімічного гнізда ми зафіксували як різновиди однієї мотивеми, так і різні мотиви.

Можемо стверджувати, що в українській мові виявлено більше народно-етимологічних назв птахів, що пояснюємо, зокрема, і тим фактом, що німецька мова, безумовно, перебувала у тіснішому зв'язку з латинською, аніж українська, тому і містить більше запозичених мотивів. Окремою точкою диткнення у німецьких та українських орнітонімах є звуконаслідування, оскільки акустичний апарат людського організму однаково сприймає звук, незважаючи на національність. У нашому дослідженні ми виявили такі паралелі за аудіальним мотивом: *Pieper* – пікавка, *Uhu* – пугач, *Stieglitz* – щиглик, *Zarheher* – джеджора, *Kibitz*, за зовнішнім виглядом: хвостівка – *Schwanzmeise*, рогодзьоб – *Hornvogel*, товстонец – *Dickschnäbel*, ковпанька – *Haubenlerche*, лопатень – *Löffler*, шилодзьобка – *Säbelschnäbler*, широконоска – *Breitschnabel*, дзьоборіг – *Nashornalk*, змішийка – *Schlangenhalsvogel*, колючкохвіст – *Stachelschwanzsegler*, за кольором: красулька – *Rotblette*, зеленушка – *Grünling*, червоне вольце – *Rotkehlchen*, синьошийка – *Blaukehlchen*, жовтобрюх – *Goldmerle*, буроха – *Braunelle*, золотомушка – *Goldhähnchen*, синьохвіст – *Blauschwanz*, жовтогорлик – *Gelbkehlchen*, зеленяк – *Grünfink*, сріблодзьоб – *Silberschnabel*, харчування: буківник – *Buchfink*, ягнятник – *Lämmergeier*, бджолоїдка – *Bienenfresser*, лускогоріх – *Tannenhäher*, черешенник – *Kirschvogel*, осоїд – *Wespenbussard*, ядлівчак – *Wacholderdrossel*, вівсянка – *Gerstenvogel*; місце проживання: побержник – *Strandläufer*, ручійка – *Wasseramsel*, дупляк – *Höhlenbrütler*, підколосниця – *Kornmutter*, чабаник – *Viehirt*, луговиця – *Weidenmeise*, берегівка – *Uferschwalbe*, водник – *Flussseeschwalbe*, коловодиця – *Wasserläufer*, набережник – *Uferläufer*, пастушка – *Fuhrmann*, крем'яшник – *Steinwölzer*; особливості поведінки птаха: бігунець – *Rennvogel*, кружець – *Rüttelfalke*, ходulichник – *Stelzenläufer*, вернитерен – *Dorndreher*, смішок – *Spottvogel*, пісняр – *Waldsänger*, рибалочка-чубань – *Gürtelfischer*, пересмішник – *Gartenspottdrossel*, нерозлучник – *Unzertrennlische*. Доволі високий відсоток збігів у мотивах назв

(17%) при умові, що вони не мають спільної латинської мотивеми, а етимологічний словник не подає лексему як запозичену, можна пояснити безпосередніми мовними контактами між українською та німецькою націями у певні історичні періоди. У такому випадку можемо вести мову не про запозичення, бо звукове оформлення в обох мовах різне, радше йдеться про кальки, тобто створення нової лексики на базі запозиченого мотиву засобами рідної мови. Але оскільки словники та інші джерела дослідження не надають

подібної інформації, вважаємо ці збіги проявами колективного підсвідомого на фоні виокремлення очевидного мотиву. Наявність поліномінованих лексем засвідчує творчий потенціал та спостережливість українців у номінаційній діяльності, тоді як німці більш стримані та чіткі у своїх номінаційних потугах. Перспективою подальшого дослідження вважаємо аналіз асоціативно-метафоричного типу мотивації у назвах птахів, здійсненої на основі міфів, легенд та переказів, а також на базі метафоричних порівнянь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мелех Г.Б. Квалітативи у ролі мотиваторів в системі номінації рослин (на основі німецької та української мов). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Випуск 64. Том 1. С. 304–309.
2. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України. Київ–Львів, 2007. 112 с.
3. Цимбал Н.А. Методологічні аспекти мотивологічних досліджень. *Мовознавство*. Київ, 2014. № 4. С. 88–92.
4. Menke W. Das «Verzeichnis jeverländischer Vögel» von Ulrich Jasper Seetzen (1767–1811) als Quelle für niederdeutsche Vogelnamen und als Beitrag zur Geschichte der regionalen Avifauna. *Jahresberichte der ornithologischen Arbeitsgemeinschaft*. Oldenburg: Naturschutzbund Deutschland, 2011. S. 121–140.
5. Suolahti Hugo. Die deutschen Vogelnamen. Eine wortgeschichtliche Untersuchung. Straßburg : Verlag von Karl Trübner, 1909, 592 S.
6. Zinko Ch. Bemerkungen zu hethitischen Vogelnamen. *Zeitschrift für die klassische Altertumswissenschaft*. Graz : Verlag Berger und Söhne, 1987. Band 14. S. 1–22.